

Danskerne,
magten og
demokratiet

Per Ole Steenbock

Magtudredningen

Danskerne, magten og demokratiet

Magtudredningen

Folketinget besluttede i marts 1997 at iværksætte en dansk magtudredning eller, som det officielle navn er, *En analyse af demokrati og magt i Danmark*. Projektet ledes af en uafhængig forskningsledelse.

Magtudredningens forskningsresultater publiceres i en række bøger, som udgives på Aarhus Universitetsforlag, og i en skriftserie, som udgives af Magtudredningen.

Lise Togeby
(formand)

Jørgen Goul Andersen

Peter Munk Christiansen

Torben Beck Jørgensen

Signild Vallgård

Palle Svensson

Danskerne, magten og demokratiet

Magtudredningen

Danskerne, magten og demokratiet

© Magtudredningen og forfatteren, 2004

ISBN: 87-7934-848-3

Omslag: Svend Siune

Tryk: AKA-PRINT A/S, Århus

Magtudredningen

c/o Institut for Statskundskab

Aarhus Universitet

Universitetsparken

8000 Århus C

Danmark

Magtudredningen@ps.au.dk

www.magtudredningen.dk

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og CopyDan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug ved anmeldelser.

Indhold

Kapitel 1. Indledning	7
Kapitel 2. Danskernes syn på magten	15
Hovedopfattelser af den politiske magtstruktur	15
Sammenligning af 1979 og 2002	22
Sammenfatning	32
Kapitel 3. Danskernes syn på demokratiet	34
Forskellige demokratiopfattelser	34
Sammenligning af 1979 og 2002	42
Sammenfatning	51
Kapitel 4. Sammenhængen mellem magt- og demokrati- opfattelser	53
Kapitel 5. Konklusion	58
Appendiks	61
Litteratur	62
Om forfatteren	66

Kapitel 1

Indledning

Udgangspunktet for dette skrift er, at demokrati er en af de centrale politiske værdier i danske samfund. Et historisk tilbageblik på den politiske udvikling siden midten af 1800-tallet viser, at det politiske liv herhjemme har gennemløbet en fortsat demokratiseringsproces. Selv om der har været tale om hårde kampe, periodevis standsninger og direkte tilbageslag, har der over perioden været tale om en stadig mere gennemgribende demokratisering af den politiske styreform i Danmark.

Demokratiseringsprocessen startede med indførelse af de første elementer af repræsentativt styre i form af stænderforsamlingerne i 1830'erne og fortsatte med den liberale forfatning af 1849, der gennemførte et konstitutionelt monarki. De konstitutionelle former fik gennem 1800-tallet i stigende grad et demokratisk indhold gennem organiseringen af en række folkelige bevægelser, dannelsen af politiske partier og stigende valgdeltagelse. Institutionelt blev de demokratiske fremskridt markeret med anerkendelsen af det parlamentariske princip i 1901, grundlovene af 1915 og 1920, der indførte forholdstalsvalgmetoden og den lige og almindelige valgret, og grundloven af 1953, der afskaffede Landstinget og indførte en række muligheder for folkeafstemninger. Mod slutningen af det 20. århundrede har den fortsatte demokratisering vist sig ved nedsættelse af valgretsalderen og indførelse af direkte valg til Europaparlamentet. Endelig har der udviklet sig en form for direkte demokrati omkring traktatændringer, der indeholder suverænitetsafgivelse til EU (Svensson, 2003: 83-87 og 226f).

I dag værdsættes demokratiet og dets grundlæggende principper både af den politiske elite og af den brede vælgerbefolkning. Følger man den offentlige debat, således som den udfolder sig i de elektroniske medier og dagspressen, er det tydeligt, at alle politiske partier og organisationer af blot nogen betydning bekender sig til demokratiet og søger at fremstille deres synspunkter og krav som værende i overensstemmelse med demokratiets principper. Ingen – eller i hvert fald meget få – gør sig i dag åbenlyst til talsmand for angreb på de demokratiske principper og værdier, og fremsættes der udtalelser, der kan fortolkes som et sådant angreb, bliver de som regel kraftigt imødegået. Man kan beklage demokratiets manglende effektivitet, udtale sin bekymring for dets fremtidsmuligheder og på forskellige måder foreslå det udvidet og forbedret, men ingen – eller i hvert fald uhyre få – kræver det direkte fjernet og erstattet af en anden styreform. En sammen-

lignende undersøgelse bekræfter da også, at Danmark er det europæiske land, der har den største tilslutning til det demokratiske princip (Svensson, 2004: 55f).

Blandt dem, der nærer bekymring for demokratiets situation, er de folkevalgte selv. I Folketingets beretning om en analyse af demokrati og magt i Danmark hedder det således, at selv om det ikke forekommer velvalgt at tale om en krise for demokratiet som styreform, kan der peges på flere faktorer, som må antages at påvirke folkestyrets funktion og rækkevidde. Demokratiet og dets institutioner er således bragt i en ny situation af den stigende internationalisering og en voksende europæisk integration og på det nationale plan af en decentralisering og selvstændiggørelse af offentlige institutioner i forhold til den hidtidige mere direkte styring.

I flere tilfælde gælder det, at magt og indflydelse flyttes, at indflydelse og kontrol skal udøves under nye forudsætninger, og at nye aktører fylder nogle af de forandrede former ud.

Dette opleves som en snærende ramme om det arbejde, der udføres af de folkevalgte, idet de folkevalgte ikke har kontrollen over en række forholds udvikling eller over de forudsætninger, der ligger til grund for beslutninger truffet af de folkevalgte (Folketingstidende, 1996-67, Tillæg B: 441).

En række sociologer har desuden peget på, at strukturelle og institutionelle forandringer i det senmoderne, "netværks-" eller "informations-" samfund indebærer individualiseringsprocesser, således at menneskers forestillinger ikke længere blot bestemmes af deres nære og erfaringsbaserede forhold i arbejdslivet, men suppleres eller erstattes af andre, mere individuelle og identitetsbaserede orienteringer (se for en oversigt Kristensen, 2003: 14-24).

Sådanne opfattelser af, at der er sket noget med magten og demokratiet i slutningen af det 20. århundrede, er udgangspunktet for dette skrift om danskernes forestillinger om, hvordan magten er fordelt, og deres syn på demokratiet. Der er ikke tale om en analyse af, hvem der faktisk har magten, og hvordan magtstrukturen har ændret sig de seneste årtier. Der er derimod tale om en undersøgelse af befolkningens opfattelser af og forestillinger om, hvordan magten er fordelt i det danske samfund, og hvordan disse opfattelser og forestillinger har ændret sig de seneste 20-25 år. Der er heller ikke tale om en undersøgelse af, om det danske demokrati har det godt eller er i krise, men derimod om en undersøgelse af, hvordan danskerne opfatter demokratiet. Medens spørgsmålet om magten og dens fordeling i samfundet er rent kognitivt, dvs. om hvordan virkeligheden er indrettet, er spørgs-

målet om demokrati både normativt og kognitivt. Forestillinger om demokrati er normative, fordi de vedrører, hvordan samfundet og specielt den politiske styreform bør indrettes, men de er ikke rent normative, fordi de også kan omfatte forestillinger om, hvad en demokratisk styreform forudsætter, og hvilke konsekvenser den antages at have.

Hvad først magtopfattelserne angår, gælder det, at selv om en beskrivelse og forklaring af danskernes magtopfattelser ikke i sig selv kan afklare spørgsmålet om, hvem der bestemmer i Danmark, er det væsentligt at få klarlagt, hvordan befolkningen opfatter magtforholdene i det politiske system.

Det er for det første vigtigt, fordi menneskers forestillinger om virkeligheden i et vist omfang kan antages at være bestemmende for deres handlinger. Hvis vi ønsker at forklare, hvordan mennesker deltager i politik, og hvordan de søger at påvirke den politiske beslutningsproces, er viden om menneskers opfattelse af magtforholdene en central forklaringsfaktor. Det er formodentlig sådan, at mennesker vil søge at øve politisk indflydelse der, hvor de mener, at magten findes.

For det andet er det vigtigt at få noget at vide om danskernes forestillinger om de politiske magtforhold, fordi en sådan viden kan danne et centralt udgangspunkt for den fortsatte diskussion af det mulige og det ønskelige i at udvikle det politiske demokrati herhjemme. Forestillinger om og opfattelser af virkeligheden er ikke blot udtryk for indlært viden og opsamlede erfaringer, men også for fremherskende meninger, fordomme, forventninger, ønsker mv. Viden om disse forestillinger og opfattelser giver med andre ord konkrete udgangspunkter både for dem, der ønsker at udvikle demokratiet i retning af større politisk lighed, og for dem, der ønsker at advare mod det umulige eller farlige i forsøg på at fremme en sådan udvikling.

Endelig – og mest væsentlig i dette skrift – er det vigtigt at få viden om danskernes magtopfattelser, fordi disse opfattelser fortæller noget om det politiske systems legitimitet. Forholdet mellem befolkningens opfattelser af virkeligheden og det politiske systems selvforståelse er en væsentlig nøgle til forståelse af det politiske systems folkelige grundlag og vurderingen af mulighederne for dets fortsatte eksistens. I samme omfang som store dele af befolkningen forkaster eller stiller sig kritisk over for det politiske systems selvforståelse, er det udtryk for brist i legitimeringsprocessen og for en mangelfuld diffus tilslutning til det politiske system og i særlig grad til den politiske styreform (Easton, 1965: 220-229; Rasmussen, 1971: 91-93; Svensson, 1996: 341-359).

Det var af disse grunde, at der i en undersøgelse af politiske værdier i 1979 blev medtaget en række spørgsmål med det formål at identificere danskernes syn på den politiske magt.¹ Hovedkonklusionen på den del af undersøgelsen, der omhandlede politisk magt, var, at den danske befolknings opfattelse af de politiske magtforhold kunne beskrives som endimensional. Den pluralistiske og den demokratiske magtopfattelse samvarierede og repræsenterede sammen det politiske systems selvforståelse – hvad man kunne kalde “den officielle ideologi” – mens den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse samvarierede og repræsenterede en kritisk holdning til denne selvforståelse. Den officielle opfattelse af magtfordelingen fandtes stort set i samme omfang i alle sociale og politiske grupper i befolkningen, kun de politisk venstreorienterede var forbeholdne over for den. Den kritiske opfattelse fandtes navnlig på de politiske fløje, først og fremmest på venstrefløjen, og blandt de socialt dårligt stillede, dvs. de lavere funktionærer, de faglærte og de ufaglærte arbejdere. Medens de partipolitiske forskelle i magtopfattelserne kunne forklares af partiernes ideologi, kunne de sociale forskelle forklares af omfanget af politisk relevante ressourcer (Svensson, 1983).

Ud fra undersøgelsen i 1979 var der ikke meget, der pegede i retning af, at det danske politiske system umiddelbart stod over for legitimeringsproblemer af væsentlig omfang. Der var en udbredt enighed – konsensus – omkring den officielle selvforståelse af de politiske magtforhold. Men selv om der var tale om en udbredt konsensus omkring det politiske system som pluralistisk og demokratisk, fandtes der dog også mere kritiske opfattelser i de grupper, som af politisk-ideologiske eller social-økonomiske grunde fandt, at det politiske system ikke i tilstrækkeligt omfang spredte magten og levede op til demokratiske idealer.

Også danskernes demokratiopfattelser blev undersøgt i Værdiundersøgelsen i 1979, og resultater fra denne undersøgelse er anvendt til en påvisning af, at den demokratiske styreform havde høj tilslutning blandt danskerne i 1970'erne (Svensson, 1996: 345-359).

Siden slutningen af 1970'erne er der af såvel internationale som nationale årsager sket en række ændringer af det politiske klima – af “tidsånden”. Internationalt har perioden først og fremmest været præget af Sovjetunionens og Østblokkens sammenbrud i 1989 og tiden derefter. Den kolde krigs ophør har grundlæggende ændret vilkårene for den internationale politik og har også fået konsekvenser for indretningen af politiske styreformer. Demokratiske styreformer blev gennem 1990'erne udbredt til stadig flere lande, i hvert fald hvis man med demokrati forstår, at to eller flere partier

konkurrerer om vælgernes stemmer. Medens lidt under halvdelen af verdens lande i 1990 (46 pct.) var demokratiske i denne forstand, var det næsten to ud af tre i 1997 (61 pct.) (Diamond, 1999: 25, jf. 8). Derimod kneb det mere med at få indført og anerkendt de frihedsrettigheder, som er en forudsætning for meningsfuldt demokrati (Diamond, 1999: 25-31). Ikke desto mindre er det blevet hævdet, at historien var afsluttet, fordi der ikke længere var tale om en kamp mellem kapitalisme og socialisme som alternative økonomiske systemer, og fordi demokratiet havde sejret som politisk system (Fukuyama, 1992: xi, 48 og 108). Efterhånden tegnede der sig dog en ny konflikt på verdensplan gennem et sammenstød mellem forskellige civilisationer (Huntington, 1996). Dette sammenstød fandt udtryk i international terrorisme, som kulminerede med angrebene i New York og Washington den 11. september 2001, og i USA's efterfølgende krig mod den internationale terrorisme og militære engagement i Afghanistan og Irak. Et underliggende tema i denne konflikt har været modsætninger mellem Vestens demokrati og retssikkerhed på den ene side og den muslimske fundamentalisme på den anden side.

I Danmark har det ændrede politiske klima navnlig vist sig ved, at de borgerlige partier overtog regeringsmagten i en lang periode fra 1982 til 1993 og igen efter folketingsvalget i 2001. Specielt sidstnævnte valg resulterede i nye magtforhold på Christiansborg, fordi Venstre og konservative opnåede flertal med Dansk Folkeparti og derfor ikke behøvede at samarbejde henover midten, sådan som det har været traditionen i dansk politik. Valgresultatet bekræftede fremvæksten af en ny konfliktdimension i dansk politik mellem liberale og autoritære holdninger (Goul Andersen & Borre, 2003; jf. Borre, 1999; Svensson & Togeby, 1992) – en konflikt, som ikke mindst har sit grundlag i synet på flygtninge og indvandrere. Konflikten kan tages som udtryk for et begyndende modsætningsforhold mellem danske og kristne værdier på den ene side og muslimske værdier på den anden og som et konkret udslag herhjemme af det sammenstød mellem civilisationer, som Huntington taler om.

Spørgsmålet er på denne baggrund, hvad de overordnede økonomiske og institutionelle strukturændringer og ændringerne af det politiske klima har betydet for den danske befolknings forestillinger om magtstrukturen i samfundet og for dens forestillinger om demokrati.

En mulighed er naturligvis, at der ikke er sket væsentlige ændringer i danskernes syn på magt og demokrati. En nærliggende forklaring på dette kunne være, at det er individuelle forhold som opdragelse og socialisering, der er bestemmende for synet på de politiske magtforhold og på demokrati-

et, og at hverken de strukturelle og institutionelle forudsætninger eller de politiske forhold har særlig betydning for disse opfattelser. En anden forklaring kunne være, at strukturelle og politiske ændringer har modvirket og neutraliseret hinanden. Hvis der ikke kan påvises væsentlige ændringer i danskernes opfattelse af den politiske magtstruktur og demokratiet må sådanne mulige forklaringer nærmere efterprøves.

En anden mulighed er, at strukturelle ændringer har medført, at danskerne har fået andre opfattelser af magt og demokrati. Hvis dette er tilfældet, er der tale om, at nogle danskere i 2002 har fået andre forudsætninger for deres opfattelse af samfundet end i 1979, fordi udviklingen har ændret vilkårene for nogle grupper, for eksempel kan kvinderne have opnået større ligestilling, uddannelsesforskelle kan være mindsket, og forskelle mellem erhvervsgrupper kan være forandret. Hvis det først og fremmest er sådanne strukturelle forandringer, der ligger til grund for ændrede magt- og demokratiopfattelser, vil det vise sig ved, at disse opfattelser ændres markant mere i nogle grupper end i andre.

Endelig er der den mulighed, at det først og fremmest er de politiske forandringer, der har medført ændrede opfattelser af den politiske magtstruktur og af demokratiet. Da den politiske tidsånd er en fælles forudsætning for alle danskere, vil der her i det store og hele være tale om nogenlunde de samme ændringer i forestillingerne om magt og demokrati i alle sociale og politiske grupper. Nogle forskelle i ændrede forestillinger kan dog godt forenes med denne forklaring. Da de unge gerne er mere påvirkelige end de ældre, kan der således forventes større ændringer blandt de unge end blandt de ældre. Omvendt kan de mennesker, der ikke interesserer sig for politik og samfundsspørgsmål, antages at være mindre påvirkede af et ændret politik klima end dem, der følger med i den politiske udvikling.

En periode på 20-25 år – som fra 1979 til 2002 – er på den ene side så lang, at det forekommer muligt, at danskernes forestillinger om magt og demokrati kan være blevet påvirket af de nævnte internationale og nationale begivenheder. På den anden side er den ikke så lang, at de strukturelle forandringer, som sociologerne taler om, skulle kunne have ændret det danske samfund fundamentalt. Vi lever ganske vist i en tid, der er præget af hastige forandringer, men en grundlæggende ændring af et samfund som det danske fra et industrisamfund til et informationssamfund eller lignende sker næppe på 20-25 år. Forandringerne var formodentlig allerede i gang i 1979, og de er næppe tilendebragt, således at samfundet er ændret fuldstændigt.

Alt i alt kan de politiske forandringer – internationale som nationale – siden slutningen af 1970'erne danne grundlag for formuleringen af en hy-

potese om, at danskernes opfattelser af den politiske magtstruktur har ændret sig i retning af et mere pluralistisk og demokratisk syn. Hypotesen vil desuden være, at disse ændrede forestillinger i det store og hele findes i alle sociale og politiske grupper. Hvis tendensen har været i retning af en mindre direkte national politisk styring, blandt andet fordi noget af styringen er forsvundet ned til amter og kommuner, må man forvente, at magten opfattes som mere spredt nu end tidligere. Hvis det socialistiske alternativ til kapitalismen er forsvundet eller i hvert fald svækket, og hvis demokratiet fremstår som den sejrende styreform, styrker det formodentlig den opfattelse, at magten er spredt i Danmark, og at demokratiet også står stærkere herhjemme. Når vi både har haft borgerlige og socialdemokratiske ledede regeringer samtidig med, at det nationale sammenhold er styrket over for "de fremmede", modsvares dette efter alt at dømmes af en større overbevisning om, at magthaverne ikke har monopol på magten, men må rette sig efter vælgernes afgørelser. Resultatet af to folkeafstemninger, der gik regering og Folketing imod i 1992 og 2000, peger i samme retning. Spørgsmålet er så, om klare tendenser til sammenlægninger og monopoldannelser inden for erhvervslivet kan trække tilstrækkeligt meget i modsat retning. Over for disse forandringer står forholdet til udlandet og navnlig til EU. Hvis danske myndigheder har tabt magt og indflydelse til det internationale system, og vel først og fremmest til EU, kan det ikke umiddelbart tages som udtryk for mere demokrati og pluralisme, men måske snarere som magtkoncentration på et højere niveau.

Ud over en analyse af udviklingen i folks virkelighedsopfattelse, altså deres syn på, hvem der har magten, gennemføres der en analyse af, hvordan danskerne opfatter demokratiet. Her er der tale om en mere detaljeret analyse af, hvad danskerne forbinder med det demokrati, som så at sige alle danskere er enige om at vurdere højt. Hvad er det mere præcist, der er det værdifulde ved den demokratiske styreform? Og hvordan har dette ændret sig over de forløbne 20-25 år? Hypotesen vil ud fra de beskrevne udviklingstræk være, at den officielle selvforståelse, som ser demokratiet som en liberal styreform, hvor flertallet nok bestemmer, men hvor mindretal også respekteres, har vundet øget tilslutning. Det er formodentlig det liberale demokrati, der betoner magtbegrænsning, magtdeling og kontrol med magthaverne, der har vundet frem, hvorimod mere vidtgående demokratiopfattelser i retning af socialt og økonomisk demokrati formodentlig har fået mindre udbredelse under den mere liberalistiske tidsånd.

Undersøgelsen af de formulerede hypoteser gennemføres på den måde, at kapitel 2 handler om magten, og her vil der blive set på de magtopfattel-

ser, som lægges til grund for undersøgelsen. Der gennemføres en analyse af danskernes syn på magten, og der foretages en sammenligning af 1979 og 2002. I kapitel 3 fortsættes der med en analyse af danskernes syn på demokratiet. Også i dette kapitel foretages der en sammenligning af 1979 og 2002. I kapitel 4 undersøges sammenhængen mellem magt- og demokratiopfattelser, og i kapitel 5 konkluderes undersøgelserne. I et appendiks redegøres der for datamaterialet.

Da interessen i dette skrift i høj grad samler sig om udviklingen over tid, er det et problem, at der kun foretages en sammenligning af to tidspunkter. Danskernes syn på magten og opfattelser af demokrati har næppe ændret sig helt regelmæssigt i en bestemt retning gennem hele perioden fra slutningen af 1970'erne til begyndelsen af det nye årtusinde. Der er formodentlig tale om, at der er sket svingninger i både den ene og den anden retning som følge af aktuelle begivenheder (se f.eks. svingningerne i holdningen til direkte demokrati og folkeafstemninger, Svensson, 2003: 158-164). Der knytter sig derfor en vis usikkerhed til de følgende resultater, idet en undersøgelse gennemført på et andet tidspunkt kunne have givet lidt andre tal i de enkelte figurer og tabeller. Hovedkonklusionerne ville dog næppe have været anderledes, fordi grundlæggende opfattelser af magt og demokrati næppe er så påvirket af politiske begivenheder som holdningen til mere konkrete politiske sager. Det skal dog medgives, at dette er en antagelse, hvis holdbarhed kræver mere præcise undersøgelser af holdningsdannelsen i Danmark.

Note

1. Undersøgelsen blev gennemført af Johannes Thestrup Pedersen, Odense Universitet, Hans Jørgen Nielsen, Københavns Universitet og Palle Svensson, Aarhus Universitet.

Kapitel 2

Danskernes syn på magten

Et af de klassiske emner for den politiske videnskab er, hvem der har magten, og hvordan magten er fordelt i samfundet. Dette kan man ikke få noget dækkende billede af ved at se på, hvordan mennesker opfatter magtstrukturen. Sådanne opfattelser er både præget af egne erfaringer med magthaverne og af de beskrivelser, som vedvarende formidles af uddannelsessystemet, af medierne og i samtaler mand og mand i mellem. I et åbent samfund kan ændringer i folks opfattelser dog tages som en vigtig indikator på, hvordan virkeligheden forandres, og dermed som et bidrag til vores forståelse af de faktiske magtforhold.

I dette kapitel redegøres der først for de forskellige måder, hvorpå man kan opfatte de politiske magtforhold i et land som Danmark. De centrale teorier præsenteres, og der gives nogle bud på, hvordan deres udbredelse i den danske befolkning kan undersøges. Derefter sammenlignes danskernes magtopfattelser i 1979 og 2002 med henblik på at indfange de vigtigste ændringer.

Hovedopfattelser af den politiske magtstruktur

Inden for den politiske videnskab er der formuleret en række teorier om politiske magtforhold. Teoriene om magtforholdene i de moderne, industrialiserede samfund i de vestlige lande, der gerne kalder sig demokratiske, hviler hovedsageligt på amerikanske erfaringer. Gennem 1950'erne og 1960'erne blev der i USA gennemført et stort antal undersøgelser af den politiske magtstruktur i såvel lokale samfund som i det amerikanske samfund som helhed. Disse undersøgelser førte ikke til nogen videnskabelig enighed om magtstrukturens karakter. De førte derimod til en heftig debat om de anvendte metoder og de opnåede resultaters gyldighed. Meget tyder på, at der er en sammenhæng mellem de anvendte metoder og de opnåede empiriske resultater. Dette har tilsyneladende forbindelse med, at forskernes valg af studieobjekt har været påvirket af de forudsætninger og antagelser, som de lagde til grund for deres undersøgelser (Walton, 1966; Connolly, 1967).

Medens der gennem 1970'erne og 1980'erne førtes en fortsat teoretisk og metodologisk debat mellem politologer om politiske magtforhold og navnlig om forholdet mellem magt og interesser, blev der kun gennemført

få nye empiriske undersøgelser. Navnlig Steven Lukes' bog *Power: A Radical View* fra 1974, der rummede en sammenfatning og diskussion af tre forskellige syn på politisk magt, gav anledning til en omfattende politologisk debat (se for en række af de centrale indlæg, Smith, 1981), og den er fortsat udgangspunktet for aktuelle diskussioner af magt og indflydelse (Thomsen, 2000). Det er faktisk svært at få øje på virkelige fremskridt i empiriske studier af den politiske magtstruktur, da de undersøgelser, der siden er gennemført, i højere grad har beskæftiget sig med andre spørgsmål end, "hvem har den politiske magt?" Det første norske magtprojekt koncentrerede sig således især om forskellige styringssystemer og samspillet mellem disse (se for en oversigt, Kristensen, 1981).

Trods teoretiske og metodologiske vanskeligheder kan man imidlertid ikke komme uden om, at magtteoriernes helt centrale spørgsmål har været: hvem har den politiske magt? Det er det spørgsmål, som mange forventer, at politologer kan give et klart og velbegrunderet svar på. Allerede formuleringen af dette spørgsmål hviler imidlertid på den forudsætning, at der er nogen, som har denne magt. Denne forudsætning kan naturligvis anfægtes, og det er den da også blevet (Polsby, 1980). Dette illustrerer det centrale forhold, at de formulerede magtteorier hviler på en række normative og empiriske forudsætninger og antagelser. De opnåede resultater har i væsentlig omfang karakter af at være en bekræftelse af antagelser og hypoteser, der er lagt til grund for undersøgelserne. Andre forudsætninger er af normativ karakter, og de lader sig hverken bekræfte eller afkræfte.

Hvis det antages, at det ikke er en enkelt person, der har al politisk magt, bliver spørgsmålet, hvor mange der har politisk magt, og hvor meget magt de har. Dette spørgsmål om fordelingen af den politiske magt kan således præciseres til to delspørgsmål: om magten er koncentreret hos forholdsvis få eller spredt ud blandt mange, og om disse magthavere har lige stor magt, eller om nogle har større magt end andre.

En stor del af uenigheden mellem magteteoretikere drejer sig om, hvordan de besvarer spørgsmålet om magtens spredning eller koncentration. Pluralister som Robert A. Dahl hævder, at magten er spredt, medens elitister som C. Wright Mills hævder, at den er koncentreret. Strengt taget er alle magteteoretikere elitister i den forstand, at de erkender, at magten er ulige fordelt, medens uenigheden drejer sig om, hvorvidt den spredes mellem mange eller koncentrerer hos nogle få.

Selv om alle magteteoretikere er enige om, at magten er ulige fordelt, kan de være uenige om, hvorvidt det er muligt at opnå politisk lighed. Blandt de empiriske forudsætninger, som står i centrum for disse teorier, er der også

den mere eller mindre videnskabeligt begrundede virkelighedsopfattelser: I hvilket omfang anser man det for muligt at realisere det demokratiske ideal om politisk lighed? Der er næppe teoretikere, som for alvor vil hævde, at dette ideal kan realiseres fuldstændigt, således at alle borgere i et samfund har nøjagtig den samme indflydelse på alle politiske beslutninger på et hvilket som helst tidspunkt (Rees, 1971, navnlig kapitel 5). Ikke desto mindre går der en væsentlig skillelinie mellem dem, der mener, at det demokratiske ideal kan realiseres i langt højere grad end i dag – for eksempel under ændrede økonomiske og sociale betingelser – og dem, der mener, at den politiske lighed næppe i væsentligt omfang kan blive større end i dag i et land som Danmark.

De hovedopfattelser af de politiske magtforhold, der udviklede sig gennem 1950'erne og 1960'erne, stod derfor – og står faktisk stadig – over for hinanden i en uafsluttet debat. Da en række fundamentale økonomiske, sociale og politiske forhold har samme karakter i USA og i et land som Danmark, kan man – i hvert fald som et udgangspunkt – anvende teorierne om de politiske magtforhold i USA på vort land.

Kombinerer man synet på de to centrale spørgsmål – henholdsvis magtspredning over for magtkoncentration og muligheden for at realisere det demokratiske ideal om politisk lighed, kan teorierne i tilspidset eller idealtypisk form sammenfattes i fire hovedopfattelser af den politiske magtstruktur, således som det fremgår af figur 2.1.¹

Figur 2.1. Magtmodeller

	Magten er spredt	Magten er koncentreret
Politisk lighed er ikke mulig	PLURALISTISK MAGTOFATTELSE	ELITISTISK MAGTOFATTELSE
Politisk lighed er mulig	DEMOKRATISK MAGTOPFATTELSE	MARXISTISK MAGTOPFATTELSE

De fleste politologer hælder i dag til den pluralistiske teori. Den går i hovedsagen ud på, at den politiske magt i de vestlige samfund ikke er samlet noget bestemt sted, men derimod spredt over flere politiske beslutningstager. Det er så at sige en moderne udgave af den politiske liberalisme og Montesquieus lære om magtens deling. En optimistisk opfattelse af demokrati som politisk lighed er ganske vist urealistisk, men en vis politisk ulighed er ikke ensbetydende med, at der findes en sammenhængende magtelite, der styrer og kontrollerer den politiske udvikling. Således konkluderer en undersøgelse af de danske forhold, at forestillingen om forekomsten af

én elite i vidt omfang har karakter af en stråmand. Der er ikke tale om en enkelt elite, men derimod om flere eliter, der konkurrerer med hinanden, og som gennem det 20. århundrede er vokset fra hinanden (Christiansen, Møller & Tøgeby, 2001: 241). Pluralisterne fremhæver gerne, at disse eliter respekterer visse grundlæggende spilleregler, navnlig med hensyn til mindretallets mulighed for lovlig opposition, ytringsfrihed mv. Det er således ikke blot regeringen og Folketinget, der har politisk magt, men også statsadministrationen, interesseorganisationer, erhvervslivet, medierne – og vælgerne. Elitekonkurrencen er nemlig i væsentligt omfang åben, idet lederne ved offentlige valg skal stå til ansvar over for vælgerne. Dette giver vælgerne en realistisk mulighed for at øve indflydelse på den førte politik, fordi de valgte ledere risikerer at blive nægtet genvalg, hvis de har svigtet vælgerne tilid. På grund af konkurrencen mellem to eller flere politiske partier med forskellige programmer har vælgerne i de vestlige lande reelle valgmuligheder og derigennem mulighed for at påvirke den politiske udvikling (se Truman, 1951, Riesman, 1953; Dahl, 1961; Rose, 1967 og Polsby, 1980).

Denne pluralistiske opfattelse af de politiske magtforhold deles uden tvivl af brede kredse i det danske samfund. Det er i hvert fald den, som de toneangivende kredse i det danske politiske system giver udtryk for. At eksempelvis Dansk Arbejdsgiverforening i 1970'erne anskuede magtforholdene ud fra denne opfattelse, fremgår af denne forenings særudtalelse i rapporten fra Udvalget om lønmodtagernes medejendomsret. Man vender sig her imod den magtkoncentration, som man finder visse LM-ordninger indebærer, fordi en sådan magtkoncentration ikke forekommer at være "forenelig med opretholdelsen af et pluralistisk samfund af den type, som vi er fortrolige med her i landet" (Lønmodtagernes Medejendomsret, 1978: 313).

De pluralistiske teoretikere deler sig i flere grupper. Nogle fremhæver systemets opdeling i mere eller mindre uafhængige sektorer eller "segmenter", medens andre fremhæver de såkaldt "korporative" elementer i den pluralistiske magtstruktur, dvs. det tætte samvirke mellem regeringen, administrationen og interesseorganisationerne og den omfattende indflydelse, som dette giver på formuleringen og gennemførelsen af de offentlige beslutninger. Dette kombineres ofte med tesen om parlamenternes forfald, dvs. Folketingets og de politiske partiers aftagende betydning og formindskede politiske indflydelse (Dahlerup et al., 1975; Damgaard, 1977; Heisler, 1979). Nyere forskning peger dog ikke i retning af, at Folketinget er blevet svækket i forhold til interesseorganisationerne, snarere tværtimod (se for en oversigt, Damgaard, 2003).

Jo mere man fremhæver de korporative træk i systemet, jo mere nærmer man sig den anden hovedopfattelse af den politiske magtstruktur, den elitistiske model. Hovedsynspunktet er her, at magten i realiteten er koncentreret hos en forholdsvis lille og velafgrænset kreds af beslutningstagere. Pluralister og elitister er enige om, at de vestlige samfund ikke er præget af politisk lighed, men at det er eliter, der træffer de politiske beslutninger. Hvor pluralisterne fremhæver konkurrencen mellem flere eliter og spredningen af magten, hævder elitisterne imidlertid, at der er tale om en koncentration af magten, som samles i én sammenhængende elite.²

Elitisterne kritiserer de etablerede magtforhold, fordi de finder en manglende overensstemmelse mellem de demokratiske idealer og de faktiske realiteter. De repræsenterer derfor en kritik af den officielle ideologi og de pluralistiske teoretikere, som ved at tale om magtspredning og folkelig kontrol af lederne legitimerer de faktiske magtforhold som demokratiske eller i hvert fald tilnærmelsesvis demokratiske. Elitisterne hævder heroverfor, at selv om en række mere rutineprægede beslutninger muligvis er spredt ud over flere personer og grupper, er det en ret lille kreds af personer – politikere, topembedsmænd, organisationsledere og erhvervsledere – som har den afgørende indflydelse på de vigtige og mere vidtrækkende beslutninger. Magten er koncentreret hos dem, der sidder i de betydningsfulde positioner, der giver rådighed over magtmidler som penge, viden, organisationer, presse mv. Den politiske magt består ifølge den elitistiske opfattelse ikke mindst i evnen til at bestemme, hvad der i det hele taget skal afgøres "politisk" gennem lovgivning, og hvad det offentlige skal have lov til at blande sig i (jf. Bachrach & Baratz om magtens andet ansigt, 1962 og 1970; jf. Thomsen, 2000: 18-23). Beslutningsprocessen i Danmark omkring nordsøolien og A.P. Møller-koncernens forhold til de statslige myndigheder både i 1970'erne og omkring forlængelsen af koncernens koncession i 2003 vil af elitister kunne fremhæves som typisk for, hvordan vigtige beslutninger træffes i snævre kredse.

Efter den elitistiske opfattelse af magtforholdene har vælgerne ringe politisk betydning, selv om de formelt har indflydelse gennem deres stemmeafgivning ved valgene. De regeringsbærende partier ligner hinanden så meget, at vælgerne ikke har noget virkeligt valg mellem realistiske alternativer. Vælgerne er faktisk sat ud af spillet, fordi de centrale magthavere enten genvælges automatisk, eller slet ikke er på valg (Mosca, 1939; Hunter, 1953; Mills, 1956; Domhoff, 1967 og 1971). I denne forbindelse skal det dog bemærkes, at den kritik, som elitisterne retter mod de etablerede magtforhold, ikke i alle tilfælde har det samme normative grundlag. Medens den

ældre elitisme – som repræsenteret af Gaetano Mosca – tog afstand fra, at politisk lighed overhovedet skulle være mulig, og angreb det fremspirende demokrati, så finder yngre elitister – som C. Wright Mills og Floyd Hunter – at politisk lighed nok ikke er realistisk i en overskuelig fremtid, men at man ikke desto mindre bør stræbe efter en større grad af politisk lighed. Deres kritik af de eksisterende magtforhold går derfor på, at magtstrukturen ikke er demokratisk nok. Endelig har en senere generation af elitister som Peter Bachrach og en marxistisk inspireret elitist som G. William Domhoff nok et mere optimistisk syn på muligheden for politisk lighed i et samfund, der hviler på andre sociale og økonomiske strukturer end de etablerede i Vesteuropa og USA. De repræsenterer derfor overgangen mellem den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse, jf. figur 2.1.

Der er næppe tvivl om, at forestillingen om, at vi styres af en lille, sammenspist gruppe af magthavere, som det er umuligt for befolkningen at kontrollere, også har været udbredt i den danske befolkning. Et eksempel på en elitistisk opfattelse af magtforholdene og påstande om, at også retssystemet fungerer som et integreret led i en magtelite, gav ledende politikere fra Fremskridtspartiet med deres udtalelser efter Østre Landsrets dom i Glistrup-sagen i november 1981: Glistrup var dømt som systemkritiker, landsretten var korrupt, og den socialdemokratiske regering havde givet landsretten besked om at skærpe byrettens dom. Mogens Glistrups selv udtalte: “Hver gang et system går i forfald og ikke kan klare sig mere, så misbruger man politi og domsmagt, alt det etablerede til at knuse den, der begynder at kritisere” (Politiken, 24. november 1981).

Hvis man i den elitistiske magtopfattelse fremhæver de nære forbindelser mellem statsmagten og det private erhvervsliv og hævder, at staten i et kapitalistisk samfund varetager kapitalejernes interesser, bevæger man sig over i den tredje hovedopfattelse af den politiske magtstruktur. Den marxistiske teori fremhæver som det væsentlige, at uanset hvem der formelt eller faktisk træffer de politiske beslutninger, så har disse beslutninger uomgængeligt en bestemt karakter i et kapitalistisk samfund. Det er under alle omstændigheder kapitalens interesser, først og fremmest ejernes mulighed for at udtrække overskud – “profit” eller “merværdi” – af arbejdernes indsats i produktionen og for at akkumulere denne kapital, der sikres. Kapitalisternes rådighed over produktionsmidlerne anfægtes aldrig, men sikres derimod på nye og raffinerede måder under stadig ændrede omstændigheder. Det kapitalistiske systems iboende tendens til at producere og reproducere sociale og økonomiske uligheder imødegås i hvert fald kun i beskedent omfang. Hos marxisterne forskydes interessen fra “Hvem har magten?” til spørgs-

målet om den faktiske kontrol over produktionsmidlerne og konsekvenserne af denne faktiske kontrol: "Hvad er det, magten bruges til?" eller "Hvad er det, den herskende klasse foretager sig, når den hersker?" (Therborn, 1978; Sørensen, 2002).

Det politiske demokrati er ud fra den marxistiske opfattelse af de politiske magtforhold en formalitet. Vælgerne har lige så ringe indflydelse som i den elitistiske opfattelse, og de står om muligt endnu dårligere, fordi de på forskellige måder bibringes den falske bevidsthed, at de lever i et demokrati, hvor der tages hensyn til, hvad de mener (Miliband, 1969; Poulantzas 1971; Therborn, 1978).

Med andre ord har det borgerlige demokrati efter marxisternes opfattelse ikke realiseret princippet om politisk lighed, og de kritiserer netop de politiske institutioner for ikke at leve op til de demokratiske principper, som de smykker sig med. Det er imidlertid væsentligt for marxister at fremhæve, at den eksisterende politiske og økonomiske ulighed i de kapitalistiske samfund ikke er et evigt og uforanderligt fænomen. Realiseringen af det demokratiske ideal om politisk lighed forudsætter imidlertid ikke blot en halvhjertet udjævning af sociale og økonomiske uligheder, men en fuldstændig ændring af de grundlæggende produktions- og magtstrukturer i samfundet. Først efter en socialistisk revolution kan der ske en nedbrydning af skellet mellem regerende og regerede samt en inddragelse af samfundets medlemmer i bestyrelsen af samfundets anliggender (Sørensen, 1979).

Den marxistiske opfattelse af de politiske magtforhold findes formodentlig navnlig blandt de danske vælgere på venstrefløj. Den kommer i hvert fald hyppigt til udtryk i socialisters indlæg i den offentlige debat, og den kommer også til udtryk i folketinget, når repræsentanter for VS, DKP, Enhedslisten og SF redegør for deres stilling til fremsatte forslag. Et godt eksempel herpå er Erik Sigsgaard (VS), der under en forespørgsel til handelsministeren i januar 1971 om udviklingen i det danske erhvervsliv udtalte: "Tendensen har i mange år været, at de stærke bliver stærkere og større, og de svage enten må lukke eller blive opslugt af de stærke. Denne monopolisering fører til, at den økonomiske magt samles på stadig færre hænder. I parentes bemærket betyder det jo også, at den politiske magt samles på disse hænder, for økonomisk og politisk magt er jo to sider af samme sag" (Folketingstidende, 1970-71, spalte 3345).

Medens de pluralistiske, elitistiske og marxistiske teorier repræsenterer forskellige tilgange og perspektiver til analyse af samfundet og dets magtforhold (Alford & Friedland, 1985) og lægger hovedvægten på det empiriske, så repræsenterer den sidste hovedopfattelse, den demokratiske ideolo-

gi, i højere grad et normativt synspunkt, der hviler på idealet om politisk lighed (Lively, 1975; Ware, 1981; Dahl, 1989). Der findes i dag næppe politologer, der vil hævde, at dette ideal er realiseret herhjemme eller andre steder i verden. Robert A. Dahl sonderer således mellem demokrati som et ideal, der bygger på politisk lighed (1989: 83-131) og demokrati – eller rettere polyarki – som faktiske regimer, der tilnærmer sig det demokratiske ideal (1989: 213-224). Der er derimod nok en del, der vil påstå, at vi i Danmark har nærmet os dette ideal i højere grad end i mange andre lande, der kalder sig demokratiske. Nogle vil måske endog hævde, at det demokratiske ideal herhjemme er realiseret i så høj grad, som det er muligt – eller i hvert fald ønskeligt. En undersøgelse af magtens billeder på grundlag af en række interviews konkluderer i hvert fald, at danskerne er præget af et højt handlingsberedskab. De har tro på egne evner, på deres livsmuligheder og på deres egne muligheder for gennemslag (Kristensen, 2003: 222). På denne baggrund er det rimeligt at forvente, at i hvert fald dele af vælgerbefolkningen har den opfattelse, at det demokratiske ideal om politisk lighed faktisk er realiseret og karakteriserer den politiske magtfordeling her i landet.

Sammenligning af 1979 og 2002

Vælgernes magtopfattelser kan identificeres på forskellige måder. Når det sker i forbindelse med en interviewundersøgelse, der omfatter et repræsentativt udsnit af hele vælgerbefolkningen, som det her er tilfældet, kan man enten stille et eller flere “åbne” spørgsmål, hvor respondenterne bliver bedt om at formulere deres opfattelse med egne ord, eller man kan stille et eller flere “lukkede” spørgsmål, hvor respondenterne bedes vælge mellem nogle på forhånd formulerede svarmuligheder i forbindelse med mere eller mindre direkte spørgsmål om magtfordelingen i det danske samfund. I projektet om “den politiske beslutningsproces” anvendte man en serie spørgsmål om de indbyrdes magtforhold mellem politiske institutioner (Damgaard, 1980: 179ff). Inspireret af en amerikansk undersøgelse (Form & Rytina, 1969) valgte vi i Værdiundersøgelsen i 1979 derimod at lade respondenterne besvare fire lukkede spørgsmål, som direkte drejer sig om de politiske magtforhold. Med henblik på at undersøge udviklingen over tid blev denne metode fastholdt i 2002-undersøgelsen. Desuden blev der tilføjet en femte magtopfattelse med henblik på at indfange en mulig opfattelse af en magtforskydning fra de danske politiske myndigheder til EU.

De fem magtopfattelser blev operationaliseret ved følgende spørgsmål:

Den pluralistiske magtopfattelse: “Der er ikke nogen bestemt gruppe af mennesker, der bestemmer. De vigtigste politiske beslutninger påvirkes af mange samfundsgrupper og organisationer.”

Den elitistiske magtopfattelse: “Det er en ganske lille gruppe, der bestemmer det hele. Det er storaktionærer og direktører, højtstående embedsmænd og nogle få politikere”.

Den marxistiske magtopfattelse: “Uanset hvem der træffer de politiske beslutninger, er det de store erhvervsforetagenders interesser, der varetages. Derfor er det til syvende og sidst storkapitalen, der bestemmer.”

Den demokratiske magtopfattelse: “Gennem den almindelige valgret har alle voksne danskere den samme indflydelse på de politiske beslutninger her i landet.”

Den europæiske magtopfattelse: “Vi har i EU mistet vores selvbestemmelse. De vigtigste ting bestemmes nu fra Bruxelles.”

Selv om de fem opfattelser af magtforholdene er fundamentalt forskellige, kan man ikke sige, at der er skarpe grænser mellem dem. Det kan derfor også være vanskeligt for respondenterne præcist at angive, hvilken af de fire der svarer til deres egen opfattelse. Det er givetvis de færreste mennesker, der har fuldt afklarede og logisk gennemtænkte forestillinger om den politiske virkelighed på dette område, og det forekommer i hvert fald ret usandsynligt, at mange har taget stilling til netop den måde at stille tingene op på, som er gennemført her. Vi fandt det derfor ikke rimeligt at bede respondenterne vælge en af de fem opfattelser. De fik derimod en mulighed for at give en mere nuanceret opfattelse til kende ved at bruge en af svarkategorierne: “helt/delvis enig”, “helt/delvis uenig” over for hver af de fem magtopfattelser. I 1979 fik respondenterne desuden mulighed for at anvende en neutral midterkategori. Denne mulighed blev ikke anvendt i 2002, hvilket vanskeliggør en helt præcis sammenligning over tid.³

Danskernes syn på magten er vist i tabel 2.1, hvor rækkefølgen er bestemt af udbredelsen af magtopfattelserne i 2002. Det fremgår for det første, at langt de fleste danskere har let ved at svare på spørgsmål om magtforholdene. Man kunne formode, at forestillinger om magt og indflydelse ligger almindelige mennesker fjernt, og at de derfor ville være tilbageholdende med at give udtryk for, hvordan de mener, at magtforholdene er. Her viser det sig både i 1979 og 2002, at det er under fem pct. af respondenterne, der svarer “ved ikke”, eller som undlader at svare. Dette peger i retning

af, at langt de fleste voksne danskere har ganske velafklarede opfattelser af, hvordan magtforholdene er. Og svarfordelingerne peger også i retning af, at der er tale om forholdsvis stabile opfattelser, selv om der er sket visse ændringer.

Tabel 2.1. Vælgerbefolkningens magtopfattelser, 1979 og 2002. Pct.

		Helt enig	Delvis enig	Neutral	Delvis uenig	Helt uenig	Ved ikke Uoplyst	I alt
Pluralistisk magtopfattelse	1979	38	32	10	11	4	5	100 (N = 1.478)
	2002	51	32		9	5	3	100 (N = 871)
Demokratisk magtopfattelse	1979	47	24	6	11	9	3	100 (N = 1.478)
	2002	60	24		7	7	2	100 (N = 871)
Marxistisk magtopfattelse	1979	29	28	11	16	11	5	100 (N = 1.478)
	2002	13	26		23	36	2	100 (N = 871)
Elitistisk magtopfattelse	1979	22	27	11	20	16	4	100 (N = 1.478)
	2002	10	24		21	43	2	100 (N = 871)
Europæisk magtopfattelse	1979	-	-	-	-	-	-	
	2002	21	25		22	29	3	100 (N = 871)

Det fremgår for det andet af tabel 2.1, at der siden 1979 er sket ændringer af befolkningens opfattelser af den politiske magtstruktur, der er i overensstemmelse med den formulerede hypotese. Medens 71 pct. af respondenterne i 1979 mente, at alle voksne danskere har den samme indflydelse gennem valget, var dette steget til 84 pct. i 2002, og medens 70 pct. i 1979 mente, at mange samfundsgrupper og organisationer påvirker de politiske beslutninger, var dette i 2002 steget til 83 pct. Der er altså tale om, at de demokratiske og pluralistiske opfattelser af magtforholdene er blevet styrket. Til gengæld er de marxistiske og elitistiske opfattelser blevet svækket. Medens 57 pct. i 1979 mente, at det er storkapitalen, der bestemmer, var dette faldet til 39 pct. i 2002, og medens 49 pct. i 1979 mente, at det er en ganske lille gruppe, der bestemmer det hele, var det blot 34 pct. i 2002. Som forventet ud fra de internationale og nationale forhold, der har præget tidsånden siden slutningen af 1970'erne, står den officielle selvforståelse stærkere, medens de kritiske holdninger står svagere.

Som nævnt er der en forskel mellem 1979- og 2002-tallene på den måde, at der i 2002 ikke er nogen neutral midterkategori. Dette vanskeliggør en præcis sammenligning af ændringerne fra 1979 til 2002, da man ikke kan vide, i hvilken retning de usikre er blevet tvunget til at formulere deres

opfattelse. Da der ikke er flere, der har svaret “ved ikke” eller undladt at svare i 2002 – snarere tværtimod – kan det ikke udelukkes, at en del af forskellene mellem 1979 og 2002 skyldes, at de usikre i 2002 har svaret i overensstemmelse med den mest udbredte opfattelse, dvs. den officielle selvforståelse, hvilket ville indebære, at bekræftelsen af hypotesen overvurderes.

Usikkerheden omkring en præcis sammenligning over tid kan afhjælpes på to måder. For det første kan man i stedet for at se på procenttallene for de enkelte magtopfattelser beregne en procentdifference, således at andelen, der er helt eller delvis uenige, trækkes fra den andel, der er helt eller delvis enige. På den måde udgår midterkategorien, og tallene bliver mere sammenlignelige, selv om der fortsat kan være tale om en overvurdering af de mest udbredte opfattelser i 2002.

Tabel 2.2. Vælgerbefolkningens magtopfattelser, 1979 og 2002. Procentdifferencer

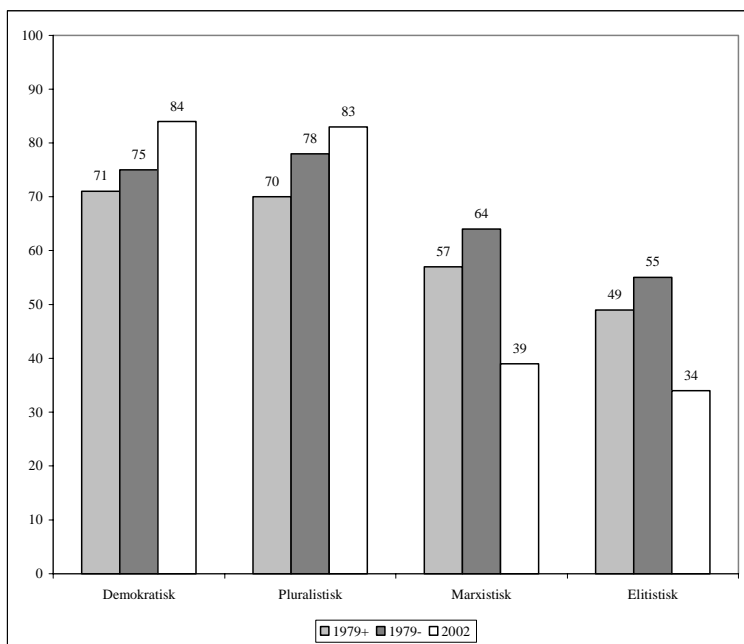
	1979	2002
Demokratisk magtopfattelse	51	70
Pluralistisk magtopfattelse	55	69
Marxistisk magtopfattelse	30	-20
Elitistisk magtopfattelse	13	-30
Europæisk magtopfattelse	-	-5

Tallene i tabel 2.2 viser for det første en markant fremgang for de demokratiske (+21 procentpoint) og den pluralistiske (+14 procentpoint) magtopfattelser. Selv om alle de neutrale i 1979 skulle være svunget over til disse magtopfattelser af tekniske grunde, kan det ikke forklare fremgangen. For det andet viser tallene samtidig så markante tilbagegange for både den marxistiske (-50 procentpoint) og den elitistiske (-43 procentpoint) magtopfattelse, at det ikke kan forklares af den tekniske ændring af svarformatet.

Usikkerheden om den præcise sammenligning over tid kan også afhjælpes på en anden måde. I figur 2.2 er de rapporterede magtopfattelser i 1979 delt op, således at andelen af respondenter, der har svaret helt eller delvis enig, både er opgjort som en pct. med (1979+) og uden (1979-) de respondenter, der har svaret “neutral”. Sammenlignes disse procenter med 2002-tallene, fremgår det af figuren, at fremgangene for de demokratiske og pluralistiske opfattelser af magten nok ikke er helt så stærk, når det ændrede svarformat tages i betragtning, men de er dog fortsat ganske markante. Fi-

guren efterlader heller ingen tvivl om, at de marxistiske og elitistiske opfattelser er blevet klart svækket.

Figur 2.2. Magtopfattelser, 1979 og 2002. Pct.

Alt i alt kan det konkluderes, at den danske befolkning har ændret opfattelse af de politiske magtforhold gennem de seneste 20-25 år. Den fremherskende opfattelse er, at magten i Danmark er spredt, og at alle borgere gennem valget har en betydelig indflydelse. Samtidig er der sket en kraftig nedgang i den andel af befolkningen, der mener, at de afgørende politiske beslutninger i Danmark bliver taget af en lille magtelite eller af storkapitalen. Disse ændringer peger i retning af, at den officielle selvforståelse er blevet styrket.

Dette billede modificeres dog af forholdet til udlandet og Den Europæiske Union. Da der ikke i 1979 blev spurgt om dette emne, kan der ikke foretages nogen præcis sammenligning over tid. Tallene i tabel 2.1 viser imidlertid, at danskerne i 2002 er delt nogenlunde ligeligt med hensyn til deres syn på EU's politiske magt. Medens næsten halvdelen (46 pct.) er enige i, at vi i EU har mistet vores selvbestemmelse, fordi de vigtigste ting bestemmes fra Bruxelles, afviser den anden halvdel (51 pct.) dette synspunkt.

